

Beste leerling,

Dit document bevat het examenverslag voor leerlingen van het vak economie vwo, tweede tijdvak (2019). In dit examenverslag proberen we een zo goed mogelijk antwoord te geven op de volgende vraag: *In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus behandelde kennis & vaardigheden?*

Om een zo duidelijk mogelijk verslag te maken, hebben we de vragen onderverdeeld in 4 categorieën.

- I. Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden
- II. Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag
- III. Een-stapje-extra-vraag.
- IV. Niet voorgekomen in de cursus

De eerste categorie doet een beroep op algemene basisvaardigheden, welke we bekend veronderstellen. Categorie II en III zijn vragen die op te lossen zijn met de kennis en vaardigheden die je op de cursus geleerd hebt. De laatste categorie vragen is op de cursus niet aan bod gekomen. In *bijlage 1*, achteraan dit document, vind je een nadere toelichting van deze categorieën.

Het is belangrijk om te beseffen dat deze categorieën niets zeggen over de moeilijkheidsgraad van een vraag. Een vraag die rechtstreeks op te lossen valt met kennis en vaardigheden uit de cursus (categorie II) kan best een pittigere opgave zijn dan een vraag die niet is voorgekomen tijdens de cursus (categorie IV).

Mocht je vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit examenverslag, dan horen we dit uiteraard heel graag! Je mag ons hier altijd over mailen op info@sslleiden.nl.

Met vriendelijke groet,

Hans Huibregtse

	vraag	aantal punten	categorie vraag	toelichting categorie keuze:
1	1	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de begrippenlijst kon je de definitie van 'externe effecten' vinden. Het toepassen van dit begrip kon je o.a. oefenen met opgave 53 uit de opgavenbundel.
	2	1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Bij het onderwerp 'Omzet, Kosten & Winst' zijn variabele kosten behandeld. Als extra stap bij deze vraag kon je het verschil bedenken tussen progressief en proportioneel. Dit kon je doen met behulp van de begrippenlijst van het onderwerp 'Inkomen': hier worden deze begrippen uitgelegd in de context van belasting.
	3	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij de uitleg 'Omzet, Kosten & Winst' is bij het onderdeel 'Afzet bepalen' behandeld dat je de afzet bij maximale winst kunt vinden door MO en MK aan elkaar gelijk te stellen. Verder is bij deze uitleg de definitie van 'marginale kosten' behandeld, waarmee je kon redeneren dat de marginale kosten met €2 zullen stijgen door een accijnsverhoging van €2.
	4	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Bij het onderwerp 'Omzet, Kosten & Winst' is het berekenen van de totale winst behandeld. De extra stap bij deze vraag zat hem in het opstellen van de nieuwe vergelijking van TK. Dit kon je doen door te redeneren dat een accijnsverhoging van €2 leidt tot een verhoging van de variabele kosten. Het begrip 'variabele kosten' is ook behandeld bij de uitleg 'Omzet, Kosten & Winst'.
	5	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij het onderwerp 'Betalingsbereidheid & Overheidsingrijpen' is het berekenen van de afwenteling behandeld. Hiermee kon je onder andere oefenen bij opgave 29 uit de opgavenbundel.
	6	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij het onderwerp 'Betalingsbereidheid & Overheidsingrijpen' is het verschuiven van vraag- en aanbodlijnen behandeld.
2	7	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Verstoorde Samenwerking' is het begrip 'averechtse selectie' behandeld. Met dit begrip kon je onder andere oefenen bij opgave 252 en 255 uit de opgavenbundel.
	8	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij het onderwerp 'Verstoorde Samenwerking' is het begrip 'eigen risico' behandeld als voorbeeld van een oplossing voor 'moreel wangedrag'. Het toepassen van het begrip 'moreel wangedrag' kon je oefenen met opgave 253, 259 en 265 uit de opgavenbundel.
	9	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je tot het antwoord komen door de getallen gegeven in de tekst op de juiste manier te combineren. Met deze vaardigheid is uitvoerig geoefend tijdens de cursus, onder andere bij de onderwerpen 'Omzet, Kosten & Winst' en 'Inkomen'.

	10	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij het onderwerp 'Verstoorde Samenwerking' is het begrip 'eigen risico' behandeld als voorbeeld van een oplossing voor 'moreel wangedrag'. Met behulp van deze uitleg kon je de getallen uit de gegeven tabel op een juiste manier combineren en tot het antwoord komen.
	11	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij het onderwerp 'Inkomen' kon je oefenen met het begrip 'solidariteit': onder andere bij opgave 218 en 222 uit de opgavenbundel.
3	12	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij het onderwerp 'Verstoorde Samenwerking' is het begrip 'principaal-agentprobleem' aan bod gekomen. Bovendien kon je met dit begrip oefenen bij opgave 248 en 250 uit de opgavenbundel.
	13	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je de algemene formule voor elasticiteiten uit de uitleg 'Elasticiteiten' gebruiken. Hiermee kon je de de verandering van de gevraagde hoeveelheid tijdens de spits berekenen.
	14	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Bij deze vraag kon je het begrip 'Bezettingsgraad' uit de begrippenlijst gebruiken. Als extra stapje kon je hier bedenken dat een toename van de afzet binnen de bezettingsgraad nauwelijks leidt tot extra totale kosten. Verder zijn tijdens de uitleg 'Omzet, Kosten & Winst' de begrippen 'Totale kosten' en 'Gemiddelde totale kosten' aan bod gekomen.
	15	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het begrip 'consumentensurplus' is uitvoerig aan bod gekomen tijdens de uitleg 'Betalingsbereidheid & Overheidsingrijpen'. Met het redeneren van het veranderen van het consumentensurplus kon je ook oefenen bij opgave 73 uit de opgavenbundel.
4	16	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je tot het antwoord komen door de getallen gegeven in de tekst en figuur op een goede manier te combineren. Met deze vaardigheid is uitvoerig tijdens de cursus, onder andere bij de onderwerpen 'Omzet, Kosten & Winst' en 'Inkomen'.
	17	3	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Bij deze vraag kon je de uitleg 'Omzet, Kosten & Winst' gebruiken voor het berekenen van TO en de prijs. Als extra stapje moest je hier gebruikmaken van een zelfbedachte afzet (bv. $q=100$). Tot slot moest je hier een procentuele verandering berekenen, een vaardigheid waarmee uitvoerig is geoefend bij diverse opdrachten gedurende de cursus.
	18	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij de uitleg 'Betalingsbereidheid & Overheidsingrijpen' zijn de 2 factoren behandeld die de betalingsbereidheid beïnvloeden: voorkeur & inkomen. Hiermee kon je bij deze vraag redeneren dat de betalingsbereidheid voor Rapservice hoog zal zijn. Verder kon je de definitie van 'concurrentie' vinden in de begrippenlijst.
5	19	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? De uitleg 'Overheids- en Monetair beleid' kon je gebruiken om te redeneren dat een renteverlaging leidt tot een toename van de bestedingen.
		2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: De oorzaken van inflatie zijn niet behandeld tijdens de examencursus, omdat dit tot de grotebakstof behoort.
	20	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Bij de uitleg 'Wereldhandel' is behandeld dat de productiekosten dalen wanneer de stijging van de arbeidsproductiviteit groter is dan de loonstijging. Als extra stapje kon je hier bedenken dat bedrijven daardoor geen reden hebben om de prijzen te verhogen. Bovendien is de definitie van het begrip 'inflatie' aan bod gekomen bij de uitleg 'Prijsspeil'.

	21	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? De definitie van het begrip 'concurrentie' kon je vinden in de begrippenlijst. Met het toepassen van dit begrip kon je bijvoorbeeld oefenen bij opgave 191 uit de opgavenbundel. Bovendien is de definitie van het begrip 'inflatie' aan bod gekomen bij de uitleg 'Prijspeil'.
	22	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij de uitleg 'Overheids- en monetair beleid' is aan bod gekomen dat de overheid haar bestedingen kan verhogen en de belastingen kan verlagen om de bestedingen te stimuleren. Bovendien is het begrip 'inverdieneffecten' hier toegelicht.
6	23	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je tot het antwoord komen door te rekenen met groeifactoren. Hiermee kon je onder andere oefenen bij opgave 149 uit de opgavenbundel. Verder kon je met het begrip 'procentpunt' oefenen met de voorbereidende opgaven uit de opgavenbundel.
	24	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je de uitleg 'Economische kringloop' gebruiken om te beredeneren dat economische groei tot stand komt door een toename van de bestedingen, in dit geval van de vraag van consumenten. Verder is tijdens het blok 'Inkomen' de verdeling van inkomen over de bevolking behandeld. Deze kennis kon je gebruiken om te bedenken dat de lagere inkomensgroepen bij herverdeling van het inkomen meer geld krijgen, en de hogere inkomensgroepen minder geld.
	25	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Bij deze vraag moest je als extra stap bedenken dat het hebben van een hoger opleidingsniveau leidt tot betere kansen op een goed betaalde baan en daarmee op een hoger inkomen. In het blok 'Economische kringloop' is behandeld dat bij een hoger inkomen de vraag van consumenten stijgt, met als gevolg een stijging van de productie en dus het bbp.
	26	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg 'Overheids- en monetair beleid' is behandeld dat de rente op de vermogensmarkt zal dalen wanneer het aanbod op de vermogensmarkt stijgt. Als extra stap moest je hier bedenken dat het aanbod op de vermogensmarkt stijgt bij sterkere ongelijkheid, doordat hogere inkomensgroepen dit extra geld gaan sparen/beleggen. De betekenis van een sterkere ongelijkheid is behandeld in de uitleg 'Inkomen'.
	27	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij de uitleg 'Conjunctuur' is behandeld dat voor een stijging van de productiecapaciteit een toename van de arbeidsproductiviteit nodig is.
		57		

verdeling per categorie:

categorie	aantal punten	percentage
I	6	10,5%
II	35	61,4%
III	14	24,6%
IV	2	3,5%
	57	100%

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus opgedane kennis & vaardigheden?

Dit gold voor: 96% van de vragen (namelijk categorie I, II en III).

Bijlage 1: Toelichting categorieën

Categorie I: Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden

Dit betreft de volgende vragen: vragen waarbij een beroep wordt gedaan op algemene kennis & vaardigheden. Dit zijn kennis & vaardigheden die niet zijn opgenomen in de eindtermen in de syllabus en niet in Samengevat staan (zo ja: dan behoren de vragen tot één van de drie andere categorieën).

Categorie II: alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen die letterlijk voorkomen in de uitleg (in de uitleg of in een klassikaal voorbeeld);
- Vragen die letterlijk met een stappenplan op te lossen zijn;
- Vragen die vergelijkbaar zijn met opgaven uit de opgavenbundel die vrijwel altijd worden opgegeven door de hoofddocent;
- Theorievragen die niet worden behandeld op de cursus, maar die we je van tevoren via de vakkenpagina geadviseerd hebben te leren (uit bijv. Samengevat);
- Vragen die vergelijkbaar zijn met vragen uit de voorbereidende opgaven.

Categorie III: een-stapje-extra-vraag

Dit betreffen vragen waarbij je, de naam zegt het al, een stapje extra moet zetten. Oftewel: je moest je kennis en vaardigheden behandeld tijdens de cursus combineren met een stukje 'inzicht'. Bijvoorbeeld:

- Je moet net even buiten het stappenplan om denken;
- Je moet informatie uit de tekst halen om een bepaalde variabele voor een formule of berekening uit te rekenen.

Categorie IV: niet voorgekomen op de cursus Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen over begrippen die niet voorkomen in de uitleg, de standaard opgegeven opgaven door de hoofddocent, en waarbij het woordenboek ook geen soelaas biedt;
- Vragen over grotebakstof die niet voorkomen in standaard opgegeven opgaven door de hoofddocent, de voorbereidende opgaven of opgegeven stof op de vakkenpagina.
- Vragen waarvan je redelijkerwijs niet kon vaststellen dat het om een (op de cursus behandeld) concept in een andere context gaat.